

Anders Barstad

Anders Barstad er sosiolog og forsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekårsforskning.

Han har blant annet publisert: Doktorgrad (Ph. D) 2008 med avhandlingen «Changing Welfare, Living Conditions and Social Integration».

«På vei mot det gode samfunn?», Statistiske analyser 64 (sammen med Ottar Hellevik).

(anders.barstad@ssb.no)

Eksistensiell statistikk

710 000 timer. Høres det mye ut? Tja, tilbrakt i en tannlegestol er det en evighet naturligvis. Men i dette tilfellet snakker vi om selve livet. Disse timene tilsvarer en levealder på 81 år, som er så lenge en nyfødt kan regne med å leve i dagens Norge. Hvordan kan vi håndtere bevisstheten om livets begrensning? At vi, for å si det med forfatteren Tor Åge Bringsværd, «beveger oss mot krematoriet med en fart av 24 timer i døgnet»?

Ubarmhjertige fakta

Livet er altså, spør du meg, ubarmhjertig kort. Enda har nordmenn et lengre liv enn de fleste. Gjennomsnittet for en afghaner er 45 år. Det er også store sosiale ulikheter. Blant norske menn er det opptil 11 års forskjell i forventet levealder, avhengig av hvilken yrkesgruppe en tilhører. Levealderstatistikken forteller mye om samfunnet, og gir mange utfordringer. Temaet i denne sammenheng er vårt møte med den eksistensielle utfordringen.

Carpe diem

Ett svar er å leve mest mulig her og nå. Siden livet er så kort, gjelder det å kryste så mye nytelse og glede ut av hvert sekund som overhodet mulig. *Carpe diem* (grip dagen)! Dette uttrykket er hentet fra en av odene til den romerske dikteren Horats. Det siste avsnittet lyder slik, gjendiktet av Johannes Gjerdåker:

*Hugs deg, Leuconoë! Sil no din vin;
ha ikkje for stor von stutt som livslaupt er!
Medan me her talar vil tida fly frå oss;
grip dagen no! Dagar som kjem?
Lit ikkje stort på dei!*

Selv om det kan ha mye for seg å ta vare på øyeblikkets gleder, er det en risiko forbundet med denne strategien. Et nytelsesorientert liv risikerer i det lange løp å

bli et tomt liv. Noen forskningsresultater peker i denne retningen. Personer som er opptatt av å søke mest mulig nytelse her og nå, som «spiser desserten først», er mindre tilfredse med livet enn de som er opptatt av mening og av å søke nye utfordringer.

I filmen *The Dead Poets Society* (Dagen er din) finner vi en annen tolkning av Horats. I en av scenene tar den nye læreren på en engelsk kostskole, John Keating, sine elever ut av klasserommet og viser dem bilder av tidligere, avdøde elever. Hører dere hvordan de hvisker, sier han: «Grip dagen». Gjør noe ut av livene deres, finn deres egen stemme, er budskapet til Keating. *Carpe diem* brukes som en oppfordring til å realisere potensialet som bor i hver enkelt («make your life extraordinary»). Et slikt liv kan både være smertefullt og vanskelig, men like fullt gi en opplevelse av dyp mening.

Mening og religion

Møtet med døden framkaller, som vi ser, de store, eksistensielle spørsmålene: Hvorfor er jeg her? Hva er meningen med mitt liv? Noen vil hevde at meningen med livet forsterkes av dets begrensning. Poeten Emily Dickinson, en av de unge døde, uttrykte det slik: «That it will never come again/Is what makes life so sweet». For andre er det omvendt. I boka «Skriftemål» beskriver Leo Tolstoj hvordan bevisstheten om døden bidro til å gjøre livet meningsløst. Løsningen for Tolstoj ble en religiøs omvendelse. Bare foreningen med «den uendelige Gud, paradiset», kunne gi en mening som ikke ble ødelagt av døden.

Religionen gir en løsning på dødens eksistensielle utfordring ved å gi et håp om at livet fortsetter i en annen dimensjon etter døden. Psykologiske eksperimenter

viser at når folk blir bedt om å tenke på hva som skjer når de dør, blir de også mer tilbøyelige til å støtte religiøse trosforestillinger og tro på overnaturlige krefter.

For dem som har en sterk tro, vil en slik løsning fungere godt. Religionens betydning for hvordan mennesker forholder seg til døden, kan være en av årsakene til at religiøse personer jevnt over er noe lykkeligere enn ikke-religiøse. Personer som ikke tror på Gud og en tilværelse i det hinsidige, må velge andre løsninger. Snaut halvparten av den voksne befolkningen i dagens Norge har en gudstro.

Statistikk

Hva med statistikken? Har den noe å by på i vår håndtering av døden? Statistikk er neppe særlig egnet til å kaste lys over eksistensielle dilemmaer. Likevel kan den kanskje brukes til å understreke livets mirakel. I et univers bestående av milliarder på milliarder av stjerner er vi de eneste kjente formene for liv. Og hvilket liv! Kroppene våre er land med anslagsvis 75 billioner innbyggere, også kalt celler. Hver av disse cellene er et lite mirakel i seg selv – slik biokjemisk forskning viser.

Benekte døden?

Men er det nå så viktig å forholde seg til døden? Kan vi ikke bare la være å tenke på den så lenge som mulig, og ta det som det kommer, den dagen mannen med ljaen banker på døren?

Ved å tenke på døden vinner vi både mening og innsikt, mente den sveitsiske strafferettsprofessoren Peter Noll. Da han var midt i 50-årene, fikk han konstatert en alvorlig kreftsykdom, og bestemte seg for ikke å motta medisinsk behandling. I stedet brukte han de siste ni månedene av sitt liv til møtet med døden.

I dagboka, senere utgitt i bokform under tittelen «Den tilmålte tid», beskriver han hvordan livet kan bli bedre ved å forholde seg til og tenke på døden. Det vil føre til en mer intens opplevelse av livet. Vi vil også bli mer nøye med vår bruk av tid, gi

mer kjærighet til våre nærmeste og bry oss mindre om statussymboler og sosiale konvensjoner.

Personlig tror jeg det er noe i dette, selv om det også er grunn til å understreke at mennesker er forskjellige, og at det som er en kilde til mening for en, er en kilde til meningsløshet for en annen (jamfør Dickinson og Tolstoj). Døden kan være et speil for livets mirakel og uendelige rikdom. Som et klokt hode har sagt det: «Ikke spar noe til en spesiell anledning. Livet er en spesiell anledning.»